(ڕۆمانی فەینی پردەکان لە نێوان چێژی دەق و ساتمەکانی گێڕانەوەدا).. پ. د. نەجم ئەڵوەنی

ئەم ڕۆمانە دووەم ڕۆمانی (دڵشاد کاوانی)یە کە چاپی یەکەمی لە ساڵی (٢٠٢٣) لە چاپخانەی (پاندا) دەرچووە. بە درێژایی (٣٤٥) لاپەڕە کۆمەڵێک ڕووداو دەگێڕێتەوە کە بەسەر کۆمەڵێک کارەکتەری خەیاڵیدا هاتووە، لەوانە سیراجەددین و تاجەددین و ئاپێپ و سوبحلئەزەل و بەهادوور و کۆمەڵێک کارەکتەری لاوەکی وەک ئەوانەی لە حەقخانە دەژین و بڕوایان بە کتێبی قینات هەیە.

ڕۆمانووس لە کەشێکی خەیاڵیدا باسی ململانیی نێوان ئاینەکان دەکات و لە زاری کارەکتەرەکانەوە دەیەوێ ئەوە بە خوێنەر بڵێ کە ئەو ململانێیە لە گەوهەردا بە مەبەستێکی سیاسی و لە پێناو دەسەڵاتدا بەرپابووە، بەڵام لە بەرگێکی ئاینیدا خۆی نوواندووە ، و دواتریش ڕابەرانی ئاینی حەقە لە نێو خۆیاندا بەشەڕ دێن و بە دڕندەترین شێوە لەگەڵ یەک دەجەنگێن. بۆ نموونە ئاپێپ هێرش دەکاتە سەر خانەی کەوشەن و سوبحلئەزەل دەگرێ و لە سێدارەی دەدات، بەهادوور بە کوێری و لاڕی ڕیسوا دەکرێ و لەسەر جادە فڕێ دەدرێ و دەبێتە سواڵکەر و سیلێنی پیر پاش دادگاییەکی ئاشکرا ناچار بە خۆکوژی دەکرێ. پاشان لەلایەن زەینەفەنی قارەک و گوڵشەنی بەستامی کە هەردووکیان خوشکەزای سیلێنی پیرن، کودەتا بەسەر ئاپێپدا دەکرێ و دەکوژرێ و تەواوی کتێبەکانی قینات دەسووتێنرێن و دەسەڵاتێکی کۆماری بێ ئاین لە لایەن زەینەفەنی قارەک و گوڵشەنی بەستامییەوە دادەمەزرێ.

لەم ڕۆمانەدا بەهادوور و سوبحلئەزەل بەیاوەری نەدیمی نەدیو گەشتێکی خەیاڵی بۆ بیابانی (نەقەب) دەکەن و لەوێ لە یەکتر دادەبڕێن و کچێکی وردیلەی سینەساف بەهادوور دەدۆزێتەوە و لە مردنی ڕزگار دەکات و دەیباتە شارێک دەکەوێتە نێو بیابانەوە، لەوێ چاوی بە کۆمەڵێک سەرکردە دەکەوێ، لەوانە مهاتما گاندی کە خەریکی خوێندنەوەی کتێبێکە لەبارەی خۆشناو و خۆشناوەتی و ئارەزوو دەکات بەسەردان بێتە ناوچەی بالیسان. هەر لەوێ چاوی بە جیڤارا و ترامپ و هتلەر و ستالین و ئیبنی سینا و ماندێلا و سەدام دەکەوێ. ئەوەی

سەیر و سەرنجڕاکێشە لە دیوانەکەی سەدامدا دەبینێ لەیلا قاسم و محەمەدی کوڕی عومەری خاوەر دەژین و لەیلا بەدەم گۆرانییەوە سی دوو ساڵە ساقە و جلە سەربازییەکانی سەدام دەشوا کەچی خاوەن نابنەوە و هەر خوێنیان لە دەچۆڕێ، محەمەدیش لە ساڵی ١٩٨٨ وە بە نان و ئاو هەر خەریکی گەمەکردنە. سەردانەکانی بەهادوور بە یاوەری کچە وردیلەی بیابان، هەمان ئەو گەشتەی نێو داستانی (کۆمیدیای خواوەندی) (دانتی)مان بیر دەخاتەوە کە بە یاوەری ڤێرجل و پیاتریس بە دۆزەخ و بەهەشت و دیتنی قەشە و پیاوە ئاینییەکان و کەسانی دیکەی دەکەن. دیوارەکانی شاری نێو بیابان و قەڵایەکەی لەلایەن داروینەوە دروستکراوە و نابێ ئەوانەی لەوێ دەژین لە عەتەبە و دیوانی خۆیان بێنە دەرەوە و تێکەڵی یەک ببن ئەگینا وەک کچە وردیلەی بیابان بە بەهادوور دەڵێ تەواوی ئەو شارە لەڕووی ئاسایشەوە دەشێوێ، چونکە زۆربەی دانیشتوانەکەی دژ بە یەکن، یان سەردەمێک دەستی یەک بوونە و ئێستا دوژمنی یەکن. لەڕێی ئەو کچە وردیلە مەمک بەیاوەوە گوێی لە کارەساتی ئەنفال دەبێ و ئەو کچە یەکێک بووە لەوانەی لە مردن ڕزگاری بووە وەک خۆی باسیکردووە، بەڵام سەربازەکان بەکۆمەڵ دەستدرێژییان کردووەتە سەری. ئەم کچە لەلایەن نەدیوەوە کە ئەفسەرێکی سوپا بووە ڕزگار کراوە و هێناوەتی بۆ ناوچە شاخاوییەکان، بێ ئەوەی بزانێ ئەمە کچی خۆیەتی و داویەتی بە جووتیارێک، ئەو جووتیارەش وەک کچی خۆی خۆشی دەوێ@ و ژیانی دەپارێزێ، کەچی دواتر هەر لەلایەن نەدیوەوە دەکوژرێ کاتێ داکۆکی لەو کچە کردووە و هەوڵیداوە ڕێگری بکات بە ئەوەی نەدیم و سەربازەکانی دەست درێژی بە سەر ناموسی ئەو کچە نەکەن کە لە بنەڕەتدا کچی خودی نەدیمە و ئێستا نایناسێتەوە، چونکە بە منداڵی لە تەمەنی سێ ساڵیدا لەبەر هەژاری و نەبوونی لەسەر داوای ئەو و بە ڕەزامەندی ئاپەپی برای لەلایەن پوورە پەتییەوە دراوە بە کەسێک و ئەویش نازانێ ئەو کەسە کێیە، ڕێبوارە یان قەرەجە و لە شوێنێکی دیکەی ڕۆمانەکە کە دواتر باسی دەکەم، بابی کچەکە دەڵێ گوایە قەرەجێک فڕاندوویەتی. ئەم کچە لە ئەنجامی ئەو دەست درێژییانە سێ منداڵی دەبێ، تەنانەت سەربازەکانیش نازانن ئەو منداڵانە لە کێیانە، بەڵام نەدیم بە منداڵی خۆی دەزانین. ئاپەپ ڕێی دەکەوێتە ئەو شوێنەی ئەو کچەی لێیە و لە ڕۆمانەکەدا وەک (لەقەنتە)یەک ئاماژە بەو ماڵەکراوە کە ئەو ژنە و سێ منداڵەکەی لێی دەژین. ئاپەپیش کاری سەکسی لەگەڵ دەکات بێ ئەوەی بزانێ ئەمە خوشکی خۆیەتی، بەڵام ژنەکە دوای دوو ساڵ پێکەوە بوون پێی دەڵێ کاتێ لەگەڵم جووت دەبی هەست دەکەم ئەم کارە لەگەڵ برایەکی خۆمدا دەکەم. ئەمەش ئاماژەیەکی ناڕاستەوخۆیە بە ئەوەی کە دواتر ئاشکرا

دەبێ کە ئەو ژنە کچی نەدیمی نەدیوه و خوشکی ئاپەپە.

ڕابەرانی ئاینی حەقە، بەپێی ڕێساکانی کتێبی قینات بەشێک لە پیاوانی پەیڕەوکەری ئاینەکە دەخەسێنن و بەشێک لە ژنەکان مەمک دەبڕن بۆ ئەوەی هەستی سێکسییان بکوژن و وەک کۆیلە بۆ خزمەتی خۆیان بەکاریانبهێنن. هەرژنێکیش لەوانە کاری سێکس بکات دەبێ خۆی بکوژێ بۆ ئەوەی گوناهەکەی پاک ببێتەوە.
ئەم ڕۆمانە دەیان ڕووداوی سەیر و سەمەرەی لەخۆ گرتووە و واقیع و ئەفسانە و خورافەی تێدا ئاوێتەکراوە و پێویستە خوێنەر زۆر بە وردی بەدوای سەرەداوەکانیاندا بگەڕێ بۆ ئەوەی پەیوەندی نێوانیان بدۆزێتەوە. هیچ ڕووداوێک لەم ڕۆمانەدا نییە کە خوێنەر بتوانێ بەسەریدا باز بدات و بە وردی و قووڵی نەیخوێنێتەوە، ئەگینا ناتوانێ سەرەداوەکان بەیەک بگەیەنێت و سەر لەخۆی دەوەشێنێ. هەروەها لەم ڕۆمانەدا ڕووداوێک نییە بێ هۆ ڕووبدات و ڕۆماننووس بە مەبەستێکی دیاریکراو داینەمەزراندبێ.

لەڕووی هونەرییەوە، ئەم ڕۆمانە بە دوو شێوازی جیاواز پێشکێشکراوە: بەشێکی لەڕێی گێڕەوەی هەمووشتزانەوە و بەشێکی دیکەی لەڕێی گێڕەوەی هەمەنشتزانەوە. ئەمەش بەگوێرەی بابەت و کارەکتەرەکان گۆڕانی بە سەردا دێ. جاری واش هەیە یەک بابەت بە هەردوو شێوازەکە پێشکێشکراوە وەک لە لاپەڕە(١٦٥–١٦٨) دا بەرچاو دەکەوێ کە ڕووداوەکان بە نوورە جارێ بە گێڕەوەی هەمووشتزان و جارێ بە گێڕەوەی هەمانشتزان پێشکێشکراون.. شایانی گوتنە من بابەتەکانم بە گوێرەی ڕۆمانەکە بەسەر (٥٦) شەش بابەتی سەرەکیدا دابەشکردووە کە بە بابەتی (کوشتن) لە لاپەڕە چوار دەست پێدەکات و سیلەنی پیر باسی دادگایی و دوا ساتەکانی ژیانی خۆی دەکات، و گێڕانەوەکەی خودییە و سیلەن دەیگێڕێتەوە، دوا بابەتیش لەژێر ناوی (کۆتایی هاتنی ئاین و کتێبی قینات) ە کە گێڕانەوەکەی بابەتییە و لە لایەن گێڕەوەی هەمووشتزانەوە باسکراوە.

لەم ڕۆمانەدا زیاتر لە (٣٣) کارەکتەر بەشداری ڕووداوەکانیان کردووە، هەندێکیان سەرەکی و هەندێکیشیان لاوەکین. گرنگترینیان بەهادوور و سوبحلئەزەل و ئاپەپ و نەدیمی نەدیو و سیلەنی و جیقەڵشکن و زەینەفەن و گوڵشەنی بەستامین. ئەم کارەکتەرانە هەندێکیان بەگوێرەی ڕووداوەکان ناویان، یان نازناویان دەگۆڕێ وەک وەک (نەدیم) کە دواتر کاتێ لەڕیزی سوپا هەڵدێ ناوی خۆی دەگۆڕێ بۆ (زەنکەلەن) یان (سیراجەددین) ی زە برای تاجەددین کە پاش سەرنەکەوتنی کودەتایەکەی بەسەر تاجەددینی برایدا بەرەو بیابانی

نەقەب هەڵدەدە و ناوی خۆی دەگۆڕێ بۆ (سیلەنی). هەروەها جیقەشکن نازناوی شاژنی بیابان لەخۆی دەنێ. بەپێی یاسا و ڕێنماییەکانی ئاینی حەق، ڕابەرانی ئاینەکە بەڕووکەش کار بۆ نەمانی ئاینە جیاوازەکان دەکەن کە بوونەتە هۆی ئەوەی شەڕی خوێناوی لە نێوان گەلان و تایفە جیاوازەکاندا ڕووبدات، هەروەها دەیانەوێ سنووری نێوان گەلان نەمێنێ و کاردەکەن هەموو گەلان بەیەک زمان بدوێن و بۆ ئەم مەبەستەش زمانی سپرانتۆیان هەڵبژاردووە کە تەنانەت کتێبی قیناتیشیان هەر بەو زمانە نووسیوە، ئامانجی سەرەکییان گوایە دامەزراندنی ئاینی ئاشتی و مرۆڤدۆستییە.

خوێندنەوەی ئەم ڕۆمانە چێژێکی گەورەی بە خوێنەر دەدات و من بەش بەحاڵی خۆم تووشی سەرسوڕمانی کردم. ئەم ڕۆمانە لایەنە شاراوەکانی ژیانی مرۆڤ پیشانی خوێنەر دەدات. بریتی نییە لە گێڕانەوەی هەواڵی چەند ڕووداوێک کە پێشتر خۆمان تێیدا ژیاوین یان ئەزموونمان کردووە. بە شێوازێکی زۆر نوێ نووسراوە، مژدەی لەدایکبوونی ڕۆماننووسێکمان پێ دەدات. ئەگەرچی بەداخەوە سەراپای ڕۆمانەکە تژییە لە هەڵەی ڕێنووس و پێویستە پێداچوونەوەیەکی تەواوی لەم بارەیەوە بۆ بکرێت.

سەرنجڕاکێشترین بەشی ئەم ڕۆمانە، دوا لاپەڕەیەتی کە لەزاری نووسەری ناوەکی دەقەکەوە بە شێوەیەکی هێمایی پێشکەشکراوە و خوێنەر تووشی هێدمە دەکات کاتێ بۆی دەردەکەوێ تەواوی ئەم ڕووداوانە بریتین لە کۆمەڵێ ڕووداوی خەیاڵی کە پاقلە فرۆشێک پاش ئەوەی لافاو لەژێر پردی (شێش) عەربانە شەق و شڕەکەی تێکدەشکێنێ و پاقلەو هەنارەکەی دەڕژێتە ناو ئاوی لافاوەکەوە و ناچار دەبێ ماوەیەک لە ماڵەوە بێ ئیش بمێنێ و دەرفەتی هەبێ لەو ماوەیەدا ئەم ڕۆمانە بنووسێ.

ئەو نووسەرە ناوەکییە دەڵێ ڕۆژانە پەڕەی ئەو کتێبانەم دەخوێندەوە پێش ئەوەی بیانکەمە لەفەی پاقلە. کتێبی قیناتیش ئەو کتێبانە بوون کە لێیان تێ نەدەگەیشتم و ڕۆژانە قسەم لەگەڵ ئەو سەرکردانەدا دەکرد کە وێنەکانیانم بە عەربانەکەمەوە لکاندبوو. مروو، و نیقەمی سووریش کە لای ڕابەرانی ئاینی حەق کرابوونە نیشانە و هێمای ڕابەرایەتی، ئەو دەنکە هەنارانە بوون کە ڕۆژانە بە کڕیارەکانم دەفرۆشت، کچە وردیلە جوانەکەش هێمایە بۆ ئەو کچە سواڵکەرەی هەشتا بنی مەمکی دانەنابوو، ڕۆژانە دەهات بۆ بەلاش پاقلەم دەدایە و لەم ڕۆمانەدا کردوومە بە هێما بۆ ئەو ژنانەی لە حەقخانە مەمکیان دەبڕین بە نەمانی حەزی جووتبوونیان. بەهادوور و سوبحلئەزەل

بوونیان نییە و سیلەنی پیریش هەمایە بە ئەو چاودێرەی شارەوانی کە ڕۆژانە لەژێر پردەکەوە ڕاوی دەنام بە ژێر پردەکی دیکە. بە بڕوای من ئەم نووسەرە ناوەکییە کە بە تەکنیکی میتاگێڕانەوە ڕووداوەکانی ڕۆمانەکەی گێڕاوەتەوە، هەر خودی ڕۆمانووسی ڕاستەقینەی دەقەکەیە کە تەنیا پۆلی سێی ناوەندی تەواو کردووە و ئێستا خەریکی پیشەی سەرتاشینە لە شاری شەقڵاوە.

بەگشتی ئەم ڕۆمانە زۆر سەرنجڕاکێشە و شایانی ئەوەیە هەموو خوێنەرێک بەتاسەوە بیخوێنێتەوە. ئەوەی جێی داخە ڕۆمانەکە کەمێک هەڵەی تێکەوتووە و ئەمەش بە ئەوە دەگەڕێتەوە کە هێشتا نووسەر ئەزموونی کەمە و پێویستی بەوەیە وردتر بنووسێت و زیاتر بخوێنێتەوە بە ئەوەی باشتر توانای بەسەر دەقی ڕۆماندا بشکێ و ڕیتمی گێڕانەوەکەی کۆنترۆڵ بکات. لەم وتارەدا هەندێ لەو ساتمانەی گێڕانەوەکە دەخەمە بەرچاو بە ئەوەی نووسەر و هەروەها خوێنەرانیش سوودی لێ ببینن:

١ـ ڕۆماننووس سەبارەت بە چارەنووسی جیقە ڕشکنی خوشکی ئاپۆپ و کچی نەدەم دوو بە چوونی پێچەوانەی خستووەتە ڕوو. یەکەمیان لە لاپەڕە (٧٨) دا باسکراوە کە گوایە مام نەدیم لەبەر گریان و هاواری کچە برسییە سێ ساڵییەکەی بێزار بووە و داوای لە ئاپوپ کردووە بە پوورە پێتییە بڵێ هەرچۆنێک بێ ئەو کچەیان لەکۆڵ بکاتەوە، ئەویش لەسەر داوای ئەوان دەیدا بە کەسێک نازانە ڕێبوارە یان قەرەج، کەچی نووسەر لە لاپەڕە (٢٧٧)دا ئەوەی لەبیر دەچێ و لە زاری زەنکەلەن واتە مام نەدیمەوە کە بە ئاپۆپ قسە دەکات، ئاماژەی بەوە کردووە کە ژنە قەرەجێک ئەو کچەی ڕفاندووە.

٢ـ ڕۆماننووس هەوڵیداوە ئەوەمان بە بسەلمێنێ کە پاش دابڕانێکی زۆر ئیتر نەدیمی نەدیو ئاپۆپی کوڕی ناناسێتەوە، لە کاتێکدا لە لاپەڕە (٩٤) دا ئاماژەی بەوە داوە پاش دابڕانی یەکەمیان لە ڕێی نێوان شاری خوزستان و عەکەدا کە ئاپۆپ لە باوکی بزر دەبێ و پاشان بەهادوور و سوبحلئەزەل لە مزگەوتی (گەورەی قوتب) ئەو دەدۆزنەوە کە وەک موستەعد لەوێ خەریکی خوێندنەوەی زانستی ئاینی بووە. کەسێکیش کە لە پلەی موستەعیددا بێ نابێ تەمەنی لە (٢٠) ساڵ کەمتر بێ. بە یەکلاکردنەوەی ئەم بۆچوونەش سوودمان لە دوکتۆر (سالار تاوگۆزی) وەرگرتووە کە خۆی پێشتر حەوت ساڵ لە مزگەوتدا وەک فەقێ خوێندوویەتی. دابڕانی باوک و کوڕ لە پاش ئەو تەمەنە نابێتە هۆکار بە ئەوەی دواتر و لە تەمەنێکی باڵاتردا یەکتر نەناسنەوە.

٣ـ سەبارەت بە چۆنێتی ڕزگاربوونی جیقە یان کچە وردیلە لە ئەنفال

کە دەکاتە کچی نەدیمی نەدیو، دیسان نووسەر ساتمەی کردووە، و لە لاپەڕە (١٨٨_١٩٠)دا لە زاری ئەو کچەوە کە بە بەهادوور باسی کردووە دەڵێ یەکێک لەوانەی لە ژێرمەوە بوون بە تووندی پاڵی پێوە نام و لە چاڵە خۆڵەکە منی کردە دەرەوە، کەچی نەدیمی نەدیو کە لە لاپەڕە (٢٧٥) دا قسە بە ئاپەپ دەکات دەڵێ لەو ڕەشە کوژییەدا بە دزییەوە ئەو کچەم لە ژێر دەمی شەفەلێک دەرهێنا و لە مردنم قورتارکرد.

٤_ هەر لە باسی ئەنفال و چۆنێتی ئەنجامدانی ئەو پرۆسە بەدناوەدا، دیسان نووسەر ساتمەی کردووە و لە زاری کچە وردیلەوە لە لاپەڕە (١٨٨_١٨٩)دا دەڵێ: ((وەک چۆن لە دایکبووین ئاوا ڕووتیان کردینەوە و جلەکانیان لەداکەندین و لەسەر کەندەڵانێکی بەرز خلۆریان دەکردینەوە، لەم بیابانە ژێر خۆڵیان دەکردین...)). کەچی نەدیمی نەدیو یان ئەوەی ناوی خۆی بە (زەنکەلەن) گۆڕیوە لە لاپەڕە (٢٧٥)دا دەڵێ: ژن و منداڵ و پیر و پەکەوتەمان دەخستە نێو چاڵەکەوە، بە مازووت و قیر و بەنزین بە زیدوویی ئاگرمان تێ بەردەدان، ئەوانمان بە دوژمنی سوپا و شانشین دەزانی. لەبەر چالاکیم لەو پرۆسەیەدا پلەم بە ئەفسەری بەرزکرایەوە.

٥_ کچە وریلە لە لاپەڕە (١٨٨) دا بە بەهادوور دەڵێ:((من کچێک بووم هەر لە منداڵییەوە کچێنم بە بیان بەخشی)). دواتر لە لاپەڕە (١٨٩) دا دەڵێ پاش ئەوەی لە خۆڵەکە هاتمە دەرێ چاوم پڕ لە خۆڵ بوو، هیچم نەدەبینی و کەوتمە دەست سەربازەکان و یەکێکیان گوتی مەیکوژن، و بەدەی خۆتان تێی بەربن. ئەوانیش بە نۆرە سوارم دەبوون و گوتیان لێرە بەتەنیا جێی دەهێڵین یان گورگان خواردوو دەبێ یانیش بە برسێتی و تینوێتی دەمرێ. پاشان نەدیمی نەدیو کە لە لاپەڕە (٢٧٥_٢٧٦) بە ئاپەپ دەوێ: دەڵێ دوای ئەوەی زەرگەمان کرد، نەمهێڵا بمرێ و لە کاتی گەڕانەوەدا ڕادەستی جووتیارێکی ئەم بنارەم کرد. کەچی نووسەر هەموو ئەو بەسەرهاتانە لەبیر دەکا و لە لاپەڕە (٢٧٦_٢٣٠) دا کە ئەو کچە لە لەقەنتەکە بە ئاپەپ دەوێ باسی مناڵەی و قۆناغی عازەبی خۆی لە سایەی ئەو جووتیارەدا دەکات و ئەو پیاوە بە باوکی خۆی دەزانێ و بە جۆرێ قسە دەکات کە خۆی کچی ئەو پیاوە بووە تا ئەوکاتەی قەراوڵەکان لە سەرگردێکی نزیک لەو لەقەتەیە سەربازگەیەک دادەمەزرێنن و پاشان بە کەمێک دەست درێژی دەکەنە سەری و بابیشی دەکوژن. کچە دەڵێ: ((من کچی پیاوێکی بەهێز و جووتیارێکی لێزان و ئازابووم، هەر لێرە لە دایک بووم، نایەتە بیرم دایکم کەی و چۆن لە دەستداوە [...]. باوکم پیاوێکی دوغری و سەر ڕاست و ئاشتەیی بوو، هێندەی خاک کەڵابوو بۆنی خاک و خۆڵی گرتبوو [...]. شەوانە لە باغەکەی باوەم دەخەوتم، دەستە بچکۆلەکانم لە مووە ڕەش و زبرەکانی گیر دەکرد و هەستم بە ئارامییەکی زۆر

دەکرد. کە عازەب بووم بە کار و باری ناو ماڵ و کابانی مژۆڵ بووم…)). ئەم قسانە تەواو پێچەوانەی ئەوەن کە ئەم کچە پاش ڕزگار بوونی لە ئەنفال لەلایەن نەدیمی نەدیوەوە هێنراوە بۆ کوێستان و دراوەتە ئەو جووتیارە.

٦ـ سەبارەت بە باوکی بایەجی مناڵەکانی کچە وردیلەکە، نووسەر دوو بەرچوونی دژ بەیەکی خستووەتە ڕوو. کچە وریلە لە لاپەڕە (٢٣٥)دا دەڵێ: ((نزیکەی سێ ساڵان من لەم ژیانە پیسەدا بووم، بە دزی و بە ئاشکرا، بە شەو و بە ڕۆژ، سەربازەکان وەکو گامێش بەسەرمدا دەپەڕین، ئەم سێ منداڵەم لێیان بوو. کەسیان نەیاندەزانی منداڵەکان هی کامیانن، بەڵێ لەگەڵیم گێڕان و هەموویان منیان بە دایکی منداڵەکانی خۆی دەزانی، تا ئەندازەیەکی باش نەرمیان دەنواند)). کەچی لە لاپەڕە (٢٧٦)دا زەنکەڵەن یان نەدیمی نەدیو لەم بارەیەوە قسەیەکی تەواو پێچەوانە دەکات و دەڵێ: ((دوای ساڵانێک لەڕیزی سەربازیدا، بووم بە ژەنەڕاڵ، هەم دیسان سوپا لەشکریان هێنایە سەر لووتکە و چیا بەرزەکانی سەر سنوور، منیش گەڕامەوە، کچەکەم لای هەمان جووتیار دەژییەوە، کە لە قەنتەرەیەکی بچووکیان لە لەلێوار شەقام واڵاکردبوو. جارێکی دیکە مێژوو خۆی دووبارە کردەوە، لەناو لەقەنتەرەکە بە دەستی خۆم جووتیارەکەم کوشت، هەمان هەلی مانەوەم بە کچەکە بەخشییەوە. ئەویش بە ئابڕووچوونی باجی مانەوەی دەدا. هەموو شەوێک وەک ڕەشە وڵاخ سواری دەبووم. لە ئاکامی دەستدرێژییە بەردەوامەکانی من، سکپڕ دەبوو، بەرهەمی سێ منداڵی ئیفلیجی لێ کەوتەوە)).

٧ـ ئەگەرچی ڕۆمانووس دەیەوێ ئەوە پیشان بدات کە زەنکەڵەن یان نەدیمی نەدیو، ئاپەپی کوڕی ناناسێتەوە، بەڵام لە هەندی شوێنی ڕۆمانەکەدا ئەوە ڕوون دەبێتەوە کە ئەو کارەکتەرە زۆر بەباشی کوڕەکەی خۆی ناسیوەتەوە، بەڵام بۆی ئاشکرا ناکات. بۆ نموونە کاتێ لە گەشتەکەدا بۆ جووتە دەچن بۆ سەردانی ئەو لەقەنتەرەیەی کچە وردیلەی لێ دەژیا، لە ڕێگە دەگەنە سەر تاڤگەیەک بۆ پشوودان، گێڕەوەی هەمووشتزان لەڕێی ئاخاوتنێکی ناوەوەی زەنکەڵەن لە لاپەڕە (٢٧٠)دا ئەوە ئاشکرا دەکات کە زەنکەڵەن گومانی نەماوە ئاپەپ کوڕەکەی خۆیەتی و ئەژێت:((سوێند بە سازگاری ئەم تاڤگەیە، تۆ هەمان ئەو کەسەیت کە لە عەکاوە دێت و بە خوزستان دەچیت، لە کەشکی دوو جمکەکانەوە دەشکاویت و بە گەیشتن بە چارەنووسێکی نادیار هەنگاو دەنێیت)). لێرەدا بە ڕاشکاوی بە ناو هێنان باسی ئاپەپ و سوبحلئەزەل و بەهادوور دەکات، چونکە ئەم دوو برایە جمکن و لە

کەشکی تاجەددیندا هاوڕێی یەک بوونە و دەیان لەیەک شکاوە. هەروەها نووسەر لە ساتەکی بە ئاگاییدا لە زاری زەنکەلەنەوە لە لاپەڕە (٢٨١) دا ئاماژە بەوە دەکات کە ئەم کارەکتەرە بەدەم گریانەوە لە بەردەم گۆڕەکانی کچە وردیلە و سێ منداڵەکەی و جووتیارە کوژراوەکەدا کەوتووەتە دانپێدانان و ناوی خۆی بە ئاپەپ گوتووە و ئەوەشی پێ گوتووە کە زەنکەلەن ناوی ڕاستەقینەی ئەم نییە. هەر لەم لاپەڕەیەدا ڕازی دەبێ بە ئاپەپ ئاشکرا دەکات و پێی دەڵێ: ((ئەو لە خوزستانەوە لەگەڵ دوو کوڕی جمکەی سەر گۆڕەوە و بچووک (ئەمەش ئاماژەیەکی دیکەی ناڕاستەوخۆیە بە سوبحلئەزەل و بەهادوور) هاتووە، ئەوانی لە بیابان بەتەنیا جێهێشتووە و ڕووی کردووەتە حەقخانە [...]. گەرەکەتی ڕازی دەبێ ئاشکرا وەکات و پێی دەڵێت ئەرکی ئەوەیە (واتە ئەرکی ئاپەپ) کە خانەی کەوشەن هەڵبوەشێنێتەوە، چوون خانەی کەوشەن ڕێگر و بەربەستەکی گەورەیە لە بەردەم حەقخانە و موریدانی حەق)). بە پێی زانیارییەکانی ئەو یادداشتی دووەم، زیمنهەڤ هەوڵی زۆری داوە کە ئەم بکوژێ، بەڵام لە پیلانەکانی سەرکەوتوو نەبووە و ناچار بووە دان بە خۆیدا بگرێ. زیمنهەڤ بە گێڕانەوەیەکی خودی لە لاپەڕە (٣٠٢) دا ئاماژەی بەوە داوە کە زەنکەلەن حەزی لەوە بووە کەسەکی دەبەرد و دەست ڕەش، بە تایبەتی لە ئالی خۆی بێت تا بیخاتە شوێنی خۆی و میراتی ڕابەرایەتی سەدان ساڵەی میرایەتی لە بنەماڵە و ماڵباتی تاجەددین وەرگرێتەوە. بە ئەمەش یاری نێوان دوو برا ساز دەکات، من دەکاتە ئامانج و بەهادوور دەکاتە قوربانی، ئاپەپی نەگریسیش دەکاتە ئەنجام. کەواتە زەنکەلەن بە خۆی پلانی داناوە بە ئەوەی ئاپەپی کوڕی بکاتە جێگیرەوەی لە حەقخانە و هەر لەڕێی ئەویشەوە زیمنهەڤ بکوژێ و خانەی کەوشەن وێران بکات. لە دوا ئەنجامیشدا ئاپەپ شوێنی باوکی دەگرێتەوە و زیمنهەڤیش واتە سوبحلئەزەل لە سێدارە دەدات.

٨ـ لە لاپەڕە (٢٨٨) دا دووجار نووسەر گێڕانەوەکەی تووشی ساتمە کردووە و لە یەکەمیاندا ناوی کارەکتەرەکی لەباتی کارەکتەرەکی دیکە داناوە و پاشان هەر لە هەمان دەقدا ناوی کارەکتەرە خوازراوەکەی بیر کەوتووەتەوە و بە دروستی لە شوێنی خۆی داناوەتەوە. ئەمەش چەند جارەک دووبارە بووەتەوە. لە ساتمەی دووەم دا کارەکتەرەکی کوێر و زمان بڕاو دەکاتە نووسەری یادداشتنامە. گێڕەوەی هەمووشتزان لە باسی خەونی موگناتیسی دووەمدا دەڵێ بەهادوور بە حەسرەتەوە حەزی لێبووە هەواڵێکی سوبحلئەزەلی برای بزانێ، بە ئەمەش سیلەنی پیر مەرجی ئەوەیە، ئەمجارە زمانی ببڕێت. سیلەنی پیر وەک گێڕەوەی هەمووشتزان دەڵێ: ((گازەکی دوو سەرەی ئاڵچاغ دەنێت،

دەیخاتە ناو دەمی ئاپەپ و زمانی بەهادوور لە بنەوە دەردەکێشێت. بە مقەستێکی تیژ زوانی ئاپەپ دەبڕێت، ئینجا بە شیشکە ئاسنێکی سوورکراوە برینی دەم و لغاوی ئاپەپ داغ دەکات. پاشان تەپە قەزاغێیەکی لەکەی بە سپرتە دەئاخنێتە ناو زاری. بەهادوور هەموو گیانی دەکەوێتە لەرز و دەبوورێتەوە. چەند ڕۆژێکی پێدەچێت بەهادوور ئاسایی دەبێتەوە، وەلێ ئێستە وەک کەسێکی بێ زمان و چاو، بە ئاماژەی دەست و یاداشت نووسین مەبەستەکانی بە سیلەن دەنووسێت)). ئەوەی ئەم ڕۆمانە بخوێنێتەوە دەزانێ ئاپەپ کوڕی زەنکەلەنە و زەنکەلەنیش کێشەی لەگەڵ سیلەنی و بنەماڵەی ئەودا نییە، بەڵکو هەردوو لا دەیانەوێ دەسەڵاتی بنەماڵەی تاجەددین بەێخەنن و بەهادووریش کوڕێکی تاجەددینە، بەیە سیلەنی پیر بەم چەشنە دڕندانەیە سەودای لەگەڵدا کردووە. هەروەها من پرسیار لە نووسەری ڕۆمانەکە دەکەم و دەڵێم: دەکرێ مرۆڤێکی کوێر بتوانێ بەدەستی خۆی یادداشت بنووسێتەوە…؟.

٩ــ لە لاپەڕە (٢٩١ــ٢٩٢) دا، ڕۆماننووس لە بارەی زیمنەهڤەوە ئاماژەی بەوە داوە کە ئەم کارەکتەرە بەلۆژیک بیری کردووەتەوە و ئاوەز واتە عەقڵ لای ئەو چەقی بیر کردنەوە بووە، لە هەمان کاتدا گوتوویەتی زیمنەهڤ بە ماوەی بیست ساڵ لە تونێلێکی ژێر خانەی کۆشکەندا بەردەوام خواردوویەتییەوە و هەمیشە مەست بووە و بەوای بەوە بووە کە ئاگایی گەورەترین گرفتە لە بەردەم ڕاستیدا، چونکە مرۆڤ لە حەقیقەتی خۆی دوور دەخاتەوە. ئەم بەچوونانەش بە بەوای من تەواو پێچەوانەی ڕاستین، چونکە ئاگایی بناغەی بیری لۆژیکییە و عەقڵ لە نائاگییدا ڕۆڵی خۆی لەدەست دەدات و ناتوانێ ببێتە ئامرازێک بۆ دۆزینەوەی حەقیقەت. بەدەمەستیش مرۆڤ وێران دەکات و ڕۆحی ڕاستی لە بەرچاو ون دەکات.

١٠ــ لە لاپەڕە (١٥٤، ١٥٥، ١٥٧) دا ڕۆماننووس سەبارەت بە چارەنووسی سوبحلئەزەل و بەهادوور، پاش کوشتنی باوک و داکیان بەچوونەک دەخاتە ڕوو کە تەواو پێچەوانەی ئەوەیە کە لە لاپەڕە (٣٠٧) دا سەبارەت بە چارەنووسی ئەو دوو کارەکتەرە باسکراوە. لە پێش کوشتنی باوک و دایکی ئەوان کە داکەکییان لە نوور پەپوولە دەکرد، باوکیان داوا لە نەدیمی نەدیو دەکات ئەو دوو منداڵە وەک ئەمانەتێک بپارێزێ و لەو شوێنەیان دوور بخاتەوە ئەمەش لە لاپەڕە (١٥٤) بە تەکنیکی گێڕانەوەی هەمانشتزان و بەگێڕانەوەیەکی خودی لەلایەن خودی سوبحلئەزەلەوە باسکراوە و دەڵێت: ((باوکم من و بەهادووری ڕادەستی مام نەدیم کردو گوتی: تا زووە ئەمانە قورتارکە، ئەمانەم ئەمانەتی تەکرد. هەرچەند ئەمە دەگریان و دەنووزاینەوە کە باوکمان

جێناھێڵین و مام نەدیمیش پێداگیری دەکرد کە ناتوانێت لەم کاتە سەختەدا باوەم بەتەنیا جێبھێڵێت، بەڵام باوکم لەسەر داوەکەی مکووڕ بوو)). دوایی لە لاپەڕە (١٥٥)دا باسکراوە کە باوکی سوبحلئەزەل و بەھادوور کوژراوە و پاشان لە لاپەڕە (١٥٧) دیسان سوبحلئەزەل باسی چۆنێتی کوژرانی دایکردووە. کەچی لە بۆچوونی دووەمدا نووسەر لە لاپەڕە (٣٠٧) دا دەڵێ بە پیلانی سیراجەددینی زڕ برای تاجەددین ئەو منداڵانی لەلایەن نەدیمی نەدیوەوە بۆ شاری عەکا ڕفێراون بۆ ئەوەی وەک بارمتە بەکاریان بھێنێ تاوەکو تاجەددین ناچار بکەن دەست لە دەسەڵات ھەڵگرێ. ئەگەر تاجەددین لەلایەن دەسەڵات و بە بەرچاوی خەڵکی□وە کوژرابێ ئیتر چۆن سیراجەددین منداڵەکانی بەکاردەھێنێ بۆ ئەوەی ناچار بکرێ دەست لە دەسەڵات ھەڵگرێ...؟. ئەمە ھەڵەیەکی زەقی گێڕانەوەیە لەم ڕۆمانەدا و نەدبوو ھێندە ئاسان بەسەر ڕۆمانووسەکەدا تێپەڕێ.

١١– لە لاپەڕە (٣١٦) دا گێڕەوەی ھەمووشتزان ئاماژە بەوە دەکات کە بەھادوور ڕێبەری خانەی کەوشەنە، کەچێ لە ڕاستیدا وەک لە لاپەڕە (٣٠٢–٣٠٣)دا و لە زمانی خودی زیمنھۆڤەوە بە گێڕانەوەیەکی خودی باسکراوە، بەخۆی خاوەنی ئەو پلە ئاینییە بەرزە بووە و سەرەتا زەنکەلۆن یان نەدیو ن□دیمی و□ک پێغەمبەرێک و دوا نێردراو لە نامەکانیدا بە حەقەکانی ناساندووە و پاشان وای لێھاتووە ئەم ببێتە چەق و ئەویش ببێتە پاشکۆ. ئەمەش وای لێکردووه پیلانی لێ بگێڕێ و ھەوڵی لابردن و کوشتنی بدات. پاشان ھەر لە لاپەڕە (٣١٦) دا نووسەر ئەم ھەڵەیەی ڕاستکردووەتەوە و ئاماژەی بەوەدا ئاپۆپ کە پاش کوشتنی بابی خۆی بووەتە یارسوڵتانی حەقخانە بە جوانی و ڕێکوپێکی وەڵامی نامە و ڕاسپاردەکانی زیمنھۆڤی ڕێبەری خانەی کەوشەنی داوەتەوە و گوێڕایەڵی خۆی بۆ نواندووە.

پ. د. نەجم ئەڵوەنی

گۆڤاری دیوان ژمارە (٦٣)ی ٢٠٢٦